

Zväz múzeí na Slovensku –
Literárna a hudobná komisia

a
Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici –
Literárne a hudobné múzeum

**20
21**

Museologica literaria

Zborník abstraktov

k vedeckej konferencii

9. 9. 2021

Banská Bystrica, 2021

Osobnosť Samuela Ferjenčíka (1793 – 1855) v kontexte jej možného literárnomúzejného spracovania

Mgr. Martin BRAXATORIS, PhD.

Slovenská akadémia vied, Ústav slovenskej literatúry
Bratislava, SR

Mgr. Anita BRAXATORISOVÁ, PhD.

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Filozofická fakulta UCM
Trnava, SR

Samuel Ferjenčík sa často spomína ako účastník posolstva Slovenského prestolného prosbopisu, priekopník meteorológie a ovocinárstva či podporovateľ prešovského kolégia. Počas univerzitných štúdií bol spolupútnikom osobností slovenských kultúrnych dejín ako P. J. Šafárik, J. Kollár a J. Chalupka. Udržoval priateľské styky s J. W. Goethem. Podľa J. Botta ich styku napomohlo to, že Ferjenčík výborne spieval Goetheho balady a romancy. Ferjenčík popisuje, ako uňho Goethe svojou rečou vzbudil záujem o astronómiu. Goethe (Gesprächen III/1) spomína, ako Ferjenčíka varoval pred búrkou. Pri Ferjenčíkovom odchode z Jeny mu Goethe venoval knihu s osobným venovaním a podpisom. Ferjenčík uviedol do Goetheho spoločnosti aj P. J. Šafárika. Z ďalších momentov Ferjenčíkovho života možno spomenúť jeho príspevok ku vzniku Kollárových Spievaniek a podporu L. Štúra ako zástupcu profesora na bratislavskom lýceu. Významný bol jeho prínos v rozširovaní tlače (SNN a Orla tatranskeho, do ktorých aj prispieval) a aktivity v spolku Tatrín. Osobitnú kapitolu predstavujú jeho postoje k štúrovskej jazykovej reforme a aktívny odpor voči povstaniu v meruôsmych rokoch. Do cirkevných dejín sa zapísal ako evanjelický farár, konsenior a senior. V neposlednom rade treba spomenúť jeho literárnu produkciu: kázne, reflexívnu, historickú a konfesionalno-obrannú tvorbu. Príspevok sa zameriava na prebiehajúci výskum jeho literárneho diela (VEGA 2/0136/21), spoluprácu s CZ ECAV Jelšava a na perspektívy literárnomúzejného spracovania jeho života a tvorby (možné zriadenie pamätnej izby).

Pavol Országh Hviezdoslav v zbierkach Slovenskej národnej knižnice

Mgr. Adriana BRÁZDOVÁ

Slovenská národná knižnica-Literárne múzeum
Martin, SR

Slovenská národná knižnica pripravuje v novembri tohto roku výstavu venovanú Pavlovi Országhovi Hviezdoslavovi pri príležitosti 100. výročia jeho úmrtia. Cieľom výstavy je previesť návštevníkov životnou a literárnou cestou Pavla Országha Hviezdoslava. Príspevok na konferencii by mal potvoriť dvierka depozitu Literárneho múzea a Literárneho archívu, aby účastníkom konferencie predstavil, čo sa k Pavlovi Országhovi Hviezdoslavovi nachádza v ich depozitoch. V Literárnom archíve z pozostalosti po tomto veľikánovi slovenskej literatúry sú to napríklad rukopisy prvých básní, ktoré vytvoril počas štúdií, rukopisy jeho diel, jeho korektúry k vytlačeným dielam, korešpondencia s manželkou Ilonkou, Svetozárom Hurbanom Vajanským, Jozefom Škultéty, Knižtlačiarenským účastníarskym spolkom, ale hlavne Albertom Pražákom a inými predstaviteľmi literárneho a kultúrneho života na Slovensku a v Čechách. V Literárnom archíve sa nachádzajú aj fotografie portrétov spisovateľa, jeho rodiny, ale i archívne dokumenty k jeho štúdiu a advokátskej činnosti. V Literárnom múzeu sa k tejto osobnosti nachádzajú sochárske a maliarske stvárnenia portrétov, ilustrácie k jeho dielam, filatelistický a numizmatický materiál vydaný po smrti autora a iné zaujímavé zbierkové predmety. V príspevku by som rada bližšie predstavila i vzťah Pavla Országha Hviezdoslava k mestu Martin.

Denník Johanna Nepomuka Batku (1795 – 1874) v dobových súvislostiach

Mgr. art. Andrej ČEPEC, PhD.

Štipendista Fondu na podporu umenia
Bratislava, SR

Dlhodobé vyvíjanie umeleckých aktivít hudobníka Johanna Nepomuka Batku (1795 – 1874) je späté najmä so stredoeurópskym priestorom niekdajšieho územia Habsburského mocnárstva. Prináležal k osobnostiam hudobnej kultúry, ktorý si už počas života vyslúžil patričné uznanie v spoločnosti. Bol vnímaný ako vážny pedagóg, interpret na klávesové a sláčikové nástroje, či v neposlednom rade aj ako skladateľ. K dokladom šírky jeho záujmov a vyvíjaných aktivít v prvej tretine 19. storočia prináleží denník autora: *Tage u. Wochenbuch verschiedener Gedanken* (1820 – 1832); ktorý je v súčasnosti uložený v Archíve mesta Bratislavy v rámci pozostalosti jeho syna Johanna Batku (1845 – 1917). Pamiatka je jedným z mála zachovaných rukopisov literárnej povahy od autora. V rámci príspevku prezentujeme rukopisný prameň autora v kontexte dobových reálií. Zámerom príspevku je pritom priblížiť prezentované obdobie prostredníctvom autorských výpovedí zachycujúcich aktuálne dianie v spoločnosti. Zápisťky autora tvoria zaujímavú analógiu aj so súčasnosťou s odstupom dvoch storočí. Cieľom príspevku je prezentovať záujem autora o literárnu tvorbu, ktorú zastupujú napríklad zápisky viacerých doposiaľ bližšie neidentifikovaných básní.

Zbierkový fond Literárneho a hudobného múzea v Banskej Bystrici – aktuálny stav a vízia do budúcnosti

Mgr. Peter FILÍN

Štátna vedecká knižnica-Literárne a hudobné múzeum
Banská Bystrica, SR

Práca sa zaoberá zbierkovým fondom Literárneho a hudobného múzea v Banskej Bystrici. Vo svojej prvej časti podáva správu o jeho aktuálnom stave, prioritne sa zameriavajúc na jeho vnútornú štruktúru, proporcionalitu (literárna a hudobná zložka) a spôsoby jeho vytvárania v minulosti. Všíma si aj možné nedostatky a dobové špecifiká, ktoré sa v procese získavania zbierkových predmetov a ich zaraďovania do zbierkového fondu múzea objavili. Vo svojej druhej časti prináša návrhy aplikácie nových poznatkov z oblasti muzeológie pri riešení novej reštrukturalizácie zbierkového fondu múzea a pri jeho takmer nevyhnutnej obsahovej aj formálnej aktualizácii.

Tytěž předměty jiným pohledem. Historie ženského emancipačního hnutí ve sbírce Národního muzea v Praze

PhDr. Jitka GELNAROVÁ, Ph.D.

Národní muzeum, Oddělení novodobých českých dějin
Praha, ČR

Příspěvek představuje proces postupného vytváření tematického souboru předmětů spojených s historií ženského hnutí/aktivismu v rámci sbírky Národního muzea. Toto úsilí navazuje na autorčinu práci na výstavě „Vlastním hlasem“, věnované historii ženské emancipace v českých zemích, kterou Národní muzeum uspořádalo v roce 2019.

Předměty, které se různými způsoby dotýkají historie ženského hnutí, jsou součástí různých podsbírek Národního muzea, nacházejí se v různých fondech, definovaných primárně materiálově, a do muzea se dostaly různými způsoby, často v jiném kontextu, než je historie ženského hnutí. Prezentovaný proces zasazuje tyto předměty do nového kontextu – tedy kontextu historie ženského hnutí. Zahrnuje mapování předmětů souvisejících s tématem, jejich dokumentaci a zejména pak interpretaci jejich významů ve vztahu k tématu, pokus o jejich „čtení“ novým způsobem.

Prezentovaná snaha neznamená vyčleňování předmětů z jejich původního zařazení a existujících celků, předměty zůstávají součástí stávajících fondů a setrvávají na svých lokacích. Představované úsilí je snahou o zmnožení možností způsobů jejich interpretace či čtení jejich významů. S mapováním a interpretací stávajících předmětů se pak pojí pojmenovávání bílých míst ve sbírce muzea ve vztahu k historii ženského hnutí a vlastní akviziční činnost k tématu.

Nerealizované muzeálne projekty

Mgr. Dana Hučková, CSc.

Slovenská akadémia vied, Ústav slovenskej literatúry
Bratislava, SR

Vlastné múzeum majú na Slovensku len niekoľkí spisovatelia – niektoré literárne múzeá vznikli a majú dlhoročnú tradíciu, iné zanikli po zmene spoločenského systému v roku 1989 nielen pre nedostatok finančných prostriedkov, ale aj pre zmenený postoj k národnej kultúrnej tradícii. Založiť múzeum spisovateľa bolo však problematické takpovediac vždy – príkladom môžu byť aj tri nerealizované projekty, týkajúce sa P. O. Hviezdoslava (z roku 1919), S. H. Vajanského (z roku 1947) a F. Votrubu (z prvej polovice päťdesiatych rokov 20. storočia).

Príručná knižnica Múzea Janka Jesenského. K otázke budovaniu odborných múzejných knižníc v 50. rokoch 20. storočia

PhDr. Daniel HUPKO, PhD.

Múzeum mesta Bratislavy

Bratislava, SR

Predmetom záujmu je odborná knižnica Múzea Janka Jesenského, ktorá vznikla ako príručná knižnica pre pracovníkov múzea, ale i pre záujemcov z radov odbornej verejnosti. Aktívne bola budovaná v rokoch 1954 – 1963, následnej sa už v jej rozširovaní nepokračovalo a vďaka tomu, že bola až do nedávnej minulosti trvale uložená v priestoroch Múzea Janka Jesenského, zachovala sa v pôvodnom zložení. Referát zhodnocuje jej zloženie a s dostatočným časovým odstupom – takmer piatich desaťročí – analyzuje proces jej v budovania v kontexte súdobého muzeologického diskurzu. Referát je ďalším príspevkom k výskumu dejín Múzea Janka Jesenského a má ambíciu stať sa vyhľadávaným komparačným materiálom, keďže väčšina odborných múzejných knižníc prešla počas svojho fungovania prirodzeným vývojom, ktorého hlavným znakom je obmena knižničného fondu – nielen dopĺňaním nových titulov, ale aj vyradovaním ideologicky zafarbenej literatúry.

Kontakty Aloisa Kolíska so slovenskými a českými umelcami

doc. Luboš KAČÍREK, PhD.

Univerzita Komenského, Filozofická fakulta
Bratislava, SR

Príspevok na základe archívneho výskumu približuje spoluprácu s českými a slovenskými osobnosťami, ktoré sa venovali oblasti literatúry, výtvarného a hudobného umenia od konca 19. do konca 20. rokov 20. storočia. Z osobností výtvarného umenia spomeňme Jar. Augustu, bratov Jaroněkovcov, Petra Júliusa Kerna, Jana Köhlera, František Úprka, Jaroslav Votruba, hudobných skladateľov a teoretikov Viliama Figuša Bystrého, F. V. Faltisa, Rudolfa Chlupa, Dobroslava Orela, či literárne činných osobností ako Ludovít Bazovský, Eduard Krajčák, Karol Miloslav Lehotský a Anton Karol Medvecký. Cieľom príspevku je priblížiť ich vzájomné kontakty a úlohu Aloisa Kolíska pri podpore rozvoja umenia a kontaktov medzi umelcami počas pôsobenia na Morave pred vznikom Československa a v Bratislave v mezivojnovom období.

„Zlaté vnučky moje!“ „Náš drahý tatíček!“ – korešpondencia P. O. Hviezdoslava s hlohovskými žiacikami

PhDr. Marián KAMENČÍK, PhD.

Vlastivedné múzeum v Hlohovci
Hlohovec, SR

Príspevok rekonštruuje z pramenných materiálov (predovšetkým zápisy v školskej kronike a osobná korešpondencia) na príklade mesta Hlohovec situáciu v slovenskej spoločnosti a školstve po konci prvej svetovej vojny a vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov. Približuje, s akými problémami sa vyrovnávala hlohovská meštianka pri organizovaní vyučovacieho procesu, ktorého priebeh zabezpečovala početná enkláva českých pedagógov. Pri príležitosti osláv prvého výročia vzniku Československa vzišiel z iniciatívy žiačok školy nápad pozdraviť listom vtedy pravdepodobne najvýznamnejšieho slovenského spisovateľa Pavla Országha Hviezdoslava a jeho menom označiť svoj samovzdelávací krúžok, pracujúci v intenciách prehlbovania národného vzdelávania a upevňovania národnej identity. Príspevok tak podáva priebeh korešpondencie žiačok hlohovskej meštianskej školy s popredným slovenským básnikom, pričom zdôrazňuje aj angažovanie sa riaditeľa školy Josefa Sulíka (v literárnom svete známeho pod menom Pavel Sula), ktorý túto komunikáciu zabezpečoval. Týmto spôsobom objasňujeme doteraz málo známe, ba celkom nepoznané korešpondenčné vzťahy P. O. Hviezdoslava so študentmi hlohovskej meštianskej školy, ale i s významným českým pedagógom, spisovateľom, organizátorom spoločenského a kultúrneho života Josefom Sulíkom.

Najvzácnejší medzinárodný predmet slovenského literárneho múzejníctva

PhDr. Mária RAPOŠOVÁ

Slovenská národná knižnica-Literárne múzeum
Martin, SR

Za najvzácnejší predmet literárneho múzejníctva v Slovenskej republike považujem medzinárodnú sochu slovenského spisovateľa Martina Kukučina od svetoznámeho sochára Ivana Meštrovića. Myšlienka postaviť veľkú sochu M. Kukučina sa zrodila v južnom Čile, Finančné zbierky na ňu sa začali v Argentíne, pokračovali aj v iných štátoch, najviac v USA. Vymodelovaná bola v USA, prevezená na odlievanie do Južnej Ameriky, „uväznená“ na colnici pre vysoké clo, potom roky „väznená“ v pivnici v Buenos Aires, lebo neboli peniaze na odlievanie, až hrozilo, že sa sadrový model rozpadne. Záchrannú akciu spustili manželia Rudinskí z USA, ktorí boli ochotní dať vlastné peniaze a dlhé roky ťažko zápasíť za odliatie sochy do bronzu a ešte ťažšie bojovať o prijatie tejto sochy na Slovensko. Socha bola totiž „politickým kontrabandom“ exilových Slovákov, ktorých náš režim považoval za nepriateľov štátu. Manželia Rudinskí ju chceli dať pôvodne Matici slovenskej do Martina. Socha bola však taká vzácna, že Ministerstvo kultúry sa rozhodlo umiestniť ju na Bratislavský hrad. Ale strážcovia ideológie ju nedovolili vôbec prijať a Rudinských sledovala štátna bezpečnosť. Potom inžinier Rudinský náhle umrel na záhadnú infekciu až jeho vdova sochu s ťažkosťami dostala na Slovensko. To je príbeh hodný medzinárodného románu-ového aj filmového spracovania, ba urobenia ďalších kópií sochy, lebo jeden odliatok v našej republike nie je bezpečný.

Bohuslav Tablic – básnik

Lenka RIŠKOVÁ, PhD.

Slovenská akadémia vied, Ústav slovenskej literatúry
Bratislava, SR

Bohuslav Tablic (1769 – 1832) patrí medzi významné osobnosti slovenského literárneho, kultúrneho i vedeckého života v období prelomu 18. a 19. storočia. Rozsah jeho rôznorodých aktivít je obdivuhodný. Bohatou literárnou činnosťou potvrdzoval svoj prehľad v domácej a svetovej literatúre. Venoval sa literárnohistorickej, editorskej i prekladateľskej činnosti, zaslúžil sa o sprístupnenie viacerých osvetovo-didaktických diel. Nezanedbateľnou (žiaľ, donedávna len okrajovo reflektovanou) súčasťou jeho literárnej produkcie je vlastná básnická tvorba. Okrem štvorzväzkovej básnickej zbierky (*Poezye*, 1806, 1807, 1809 a 1812), napísal aj množstvo príležitostných básní, ktoré dedikoval rozmanitým osobnostiam súdobého spoločenského, politického, cirkevného či kultúrneho života. Tieto literárne pamiatky možno vnímať ako dôležité svedectvo o jeho vlastných literárnych a umeleckých ambíciách a zámeroch, a zároveň aj ako nezanedbateľný zdroj informácií pre rekonštruovanie čo najpresnejšieho obrazu podoby spoločenského života a kultúrneho diania v slovenskom prostredí na prelome 18. a 19. storočia – identifikovaním dedikantov a autorovho vzťahu k nim sa odhaľujú dôležité indície pre poznanie ďalších osobností. Preto si aj tento typ literárnych pamiatok zasluhuje našu pozornosť a je nesmierne dôležité podporovať všetky aktivity zamerané na ich sprístupňovanie. Prostredníctvom hlbšieho poznania básnickej tvorby Bohuslava Tablica sa tak otvárajú možnosti na prehodnotenie dlhodobo pretrvávajúcich stereotypov vnímania slovenskej literatúry na samom začiatku 19. storočia.

Evalvácia muzeálií v subprocese tezaurácie

PhDr., RNDr. Richard R. SENČEK, PhD.

Slovenské banské múzeum
Banská Štiavnica, SR

Subproces tezaurácie je jeden z troch subprocesov muzealizácie. Muzeália do tohto subprocesu vstupuje už s preukázanou koherenčnou väzbou k dokumentovanému fenoménu, ale proces jej kvalitatívneho preukazovania nekončí, práve naopak. Subproces tezaurácie z pohľadu celkovej hodnoty muzeality najdôležitejší pretože práve tu dochádza k neustálemu zhodnocovaniu – evalvácii muzeálií. Vznikajú a zanikajú početné korelačné väzby medzi muzeáliami vzájomne, alebo jednostranné interakcie, ktoré môžu mať vplyv na muzealitu. Avšak hodnota sa môže meniť aj inak. Ide o skutočnosti vyplývajúce z podstaty objektu ako takého. Autor sa v príspevku na teoretickej úrovni zaoberá rôznymi faktormi, ktoré ovplyvňujú axiologickú úroveň ako aj muzeálií, väzieb, tak aj celej zbierky, pričom otvára niektoré otázky teoretickej muzeológie pre ďalšiu diskusiu.

Ladislav Guderna – vodnár slovenského nadrealizmu

Mgr. Jaroslava ŠAKOVÁ, PhD.

Univerzita Komenského, Lekárska fakulta, Ústav cudzích jazykov
Bratislava, SR

Príspevok predstaví osobnosť Ladislava Gudernu v kontexte slovenského nadrealizmu. Lyrická próza Ladislava Gudernu *Vodnár mŕtvych vôd* (1942) bola vydaná rok po autorovej prvej výstave v Trenčíne. V rámci podôb slovenského nadrealizmu je reprezentantom málo zastúpenej prózy, hoci napríklad vo francúzskom surrealizme mala próza významné miesto. *Vodnár mŕtvych vôd* je príbehom lásky – k žene, ale aj k umeniu. Dôraz je v priebehu celého diela kladený na kategóriu „pravdivosti“, ktorá sa v umeleckej tvorbe ohlasuje v pravdivom postoji autora k sebe samému i vo vernosti myšlienke, ktorú v diele spracúva. Ladislav Guderna v diele pracuje s obraznosťou, senzuálnou metaforikou aj motivickým repertoárom, ktoré možno nájsť aj v tvorbe iných nadrealistických autorov daného obdobia, vďaka tomu, že v jeho osobnosti prichádza na scénu „básnik-maliar“, im však dáva špecifické vyznenie. Tento fakt je podporený štúdiom Ladislava Gudernu na večerných kurzoch Školy umeleckých remesiel, čo predstavuje významný a dodnes málo preskúmaný zdroj inšpirácie a podnetov, ktoré mohol autor následne sprostredkovať nadrealistickému okruhu tvorcov. Postavenie Gudernu v nadrealizme bolo determinované jeho inklináciou k viacerým formám umenia a ich vzájomnému prepájaniu: s nadrealistami spolupracoval nielen pri príprave zborníkov (*Vo dne a v noci, Pozdrav*), ale aj pri návrhoch obálok zbierok poézie (*Zvieratník* Štefana Žáryho z roku 1941, *Je vypredané* Jána Raka z roku 1942).

Historická knižnica Západoslovenského múzea v Trnave

Mgr. Milan ŠEVČÍK

Západoslovenské múzeum

Trnava, SR

Príspevok sa zaoberá zbierkou starých a vzácných tlačí v historickej knižnici Západoslovenského múzea v Trnave. Ide o približne 70 000 historických tlačí vrátane periodík.

Západoslovenské múzeum bolo zriadené v roku 1954 a v tom čase vznikla aj historická knižnica. Časť zbierky tvoria fragmenty zo zvozov z 50. rokov 20. storočia a knižnica je odvtedy priebežne dopĺňaná, najmä akvizíciami a darmi. Časť týchto tlačí býva sprístupnená verejnosti formou výstav v Múzeu knižnej kultúry. Autor v stručnosti predstavuje jednotlivé časti historickej knižnice – rukopisy, prvotlače, tlače 16. až 20. storočia a územné tyrnaviká a slovaciká. Taktiež spomína exlibrisy (zbierku Borisa Bá-lenta) a filatelistické listy (zbierku Severína Zrubca). Venuje sa histórii múzejnej historickej knižnice, súčasnému stavu a perspektívam do budúcnosti.

Hudební sbírka nejstaršího muzejního hudebního archivu v našich zemích

doc. PhDr. Jiří Zahrádka, PhD.

Moravské zemské muzeum
Brno, ČR

V roce 2019 jsme si připomněli 100 let od založení Oddělení dějin hudby Moravského zemského muzea, tehdy nazvaného Hudební archiv, který je nejstarší hudební muzejní sbírkou v našich zemích. U zrodu Hudebního archivu stály osobnosti jako hudební kritik Gracian Černušák, dlouholetý ředitel Moravského zemského muzea Jaroslav Helfert a především jeho bratr, muzikolog Vladimír Helfert. Ten po první světové válce době přesídlil z Prahy do Brna, aby zde, na zelené louce, postupně založil dvě významné hudební instituce: Hudební archiv Moravského muzea a Seminář pro hudební vědu na nově ustanovené Masarykově univerzitě (dnešní Ústav hudební vědy). Jeho badatelský zájem coby hudebního historika jej přivedl k problematice hudebních pramenů a záhy si jako jeden z prvních uvědomil nutnost ochrany a sběru těchto památek i jejich systematické evidence. Helfert tak vytvořil teoretické i praktické základy k této činnosti, např. vybudováním systému katalogizačního záznamu hudebnin, ze kterých česká muzikologie i muzeologie vychází dodnes. Za těch bezmála sto let této instituce vznikla nesmírně rozsáhlá a kvalitní sbírka vztahující se primárně k dějinám hudby na Moravě, která dnes čítá okolo 110 000 inventárních čísel. To je však číslo velmi zavádějící, jelikož pod jednou jednotkou můžeme najít dokument o jenom listu, stejně jako např. autograf Janáčkovy opery o bezmála 1000 listech. Sbírkou Oddělení dějin hudby, která je výjimečná v mezinárodním kontextu, obsahuje významné rukopisy i tisky od misálu ze 13. století až po pozůstalosti soudobých skladatelů. Součástí sbírky je rozsáhlý soubor hudebních nástrojů, stejně jako dokumentů osob a institucí, libret, teoretik, plakátů, programů atd. Příspěvek se bude zabývat historií této nešední a velmi rozsáhlé muzejní sbírky, stejně tak bude představena struktura fondu i její nejvýznamnější sbírkové předměty. Zamysleme se také nad její současností i možnostmi jejího rozvoje.